

VIỆT NAM ĐẢM NHẬN VAI TRÒ CHỦ TỊCH ASEAN 2020: BỐI CẢNH, THỜI CƠ, THÁCH THỨC VÀ SỰ CHUẨN BỊ

★ PGS, TS LÊ VĂN TOAN

*Trung tâm Nghiên cứu Ấn Độ,
Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh*

● **Tóm tắt:** Năm 2020, Việt Nam đảm nhận vai trò Chủ tịch ASEAN. Các nước thành viên trong Cộng đồng ASEAN, các đối tác của ASEAN và nhiều nước trên thế giới đã và đang tin tưởng, Việt Nam sẽ đảm đương tốt vai trò này để xây dựng ASEAN thành khối cộng đồng đoàn kết, tự tin, an ninh, hòa bình, ổn định, phát triển. Bài viết tập trung làm rõ bối cảnh thế giới và khu vực, thời cơ, thách thức và sự chuẩn bị của Việt Nam để đảm đương tốt vai trò Chủ tịch ASEAN 2020.

● **Từ khóa:** ASEAN, Cộng đồng ASEAN, Việt Nam với ASEAN, bối cảnh mới.

1. Bối cảnh thế giới

Lịch sử nhân loại đã chứng kiến ba cuộc chuyển giao quyền lực làm thay đổi cục diện toàn cầu trên các mặt chính trị, quân sự, kinh tế và văn hóa - xã hội: 1) Sự trỗi dậy của châu Âu dưới tác động của cách mạng công nghiệp thương mại và đầu tư từ thế kỷ XV đến cuối thế kỷ XVIII. 2) Sự trỗi dậy của Hoa Kỳ cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX, nhất là sau Chiến tranh thế giới thứ hai. Mỹ trở thành siêu cường chi phối trật tự thế giới cho tới cuối thế kỷ XX. 3) Sự trỗi dậy mạnh mẽ của Trung Quốc, Ấn Độ từ đầu thế kỷ XXI đến nay đã dẫn tới sự chuyển dịch quyền lực lần thứ ba trên phạm vi toàn cầu, đặc biệt là sự chuyển dịch trọng tâm quyền lực từ Tây sang Đông, sự nổi lên của thế kỷ châu Á - Thái Bình Dương. Sự dịch chuyển này làm cho cục diện thế giới chuyển hướng theo đa cực, đa trung tâm.

Thế giới ngày nay đang diễn ra những chuyển biến lớn lao trên nhiều bình diện, tác động không nhỏ đến hầu hết các quốc gia, dân tộc. Đó là, hòa bình, phát triển vẫn là xu hướng chủ đạo, nhưng các vấn đề toàn cầu và an ninh phi truyền thống ngày càng nghiêm trọng; trào lưu dân túy, xu hướng bảo hộ có chiều hướng gia tăng.

Khu vực châu Á - Thái Bình Dương đang chịu tác động của tất cả mọi biến động của thế giới mà tiêu điểm chú ý nhất vẫn là:

+ Tác động hai chiều của "Chiến lược Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương tự do và rộng mở" do Mỹ đề xuất;

+ Tác động không nhỏ của sáng kiến "Vành đai, Con đường" của Trung Quốc;

+ Tác động đa chiều của cuộc chiến thương mại giữa Mỹ và Trung Quốc;

+ Tác động thường trực của sự nóng lên ở Biển

Đồng khi Trung Quốc gia tăng quân sự hóa, triển khai thăm dò dầu khí bằng cách nhiều lần đưa tàu Hải Dương 8 vào khu vực Bãi Tư Chính xâm phạm vùng đặc quyền kinh tế của Việt Nam.

Tất cả bối cảnh trên của khu vực và thế giới đều tác động đến các quốc gia nói chung, đặc biệt là đối với khối ASEAN, đến sự chuẩn bị của Việt Nam khi đảm đương trọng trách Chủ tịch khối ASEAN vào năm 2020 nói riêng.

2. Thời cơ và thách thức

a. Về thời cơ

Hiện tại, Việt Nam và các nước Đông Nam Á chưa mạnh về thực lực, lại nằm giữa trung tâm mật trận cạnh tranh địa chiến lược, địa kinh tế, địa chính trị gay gắt giữa hai cường quốc ở Thái Bình Dương là Hoa Kỳ và Trung Quốc. Bởi vậy, lựa chọn cách quan hệ như thế nào là vấn đề rất nan giải trong việc tận dụng thời cơ và vị thế. Trong bối cảnh đó, Đảng và Chính phủ Việt Nam đã lựa chọn cách tự lực, tự cường, độc lập, tự chủ, sẵn sàng làm bạn với các nước yêu chuộng hòa bình và công lý, nỗ lực hết mình với thiện chí cao nhất để bảo vệ hòa bình và phát triển. Điều này đã và sẽ mang lại cho Việt Nam và các nước trong khối ASEAN những thời cơ như:

- Sự nghi kỵ và thiếu niềm tin giữa các nước lớn tạo điều kiện cho khối ASEAN đóng vai trò trung tâm trong việc tạo dựng các cơ chế hợp tác có lợi trong khu vực mà các nước lớn đều tham gia, chẳng hạn cơ chế đối thoại, hợp tác do ASEAN khởi xướng và điều phối.

- Những thành tựu của từng nước thành viên và của cộng đồng khối ASEAN trong suốt chặng đường 52 năm hình thành và phát triển trên bình diện duy trì hòa bình, ổn định và phát triển trong toàn khu vực làm cho ASEAN trở thành một trong những tổ chức khu vực thành công nhất trên thế giới và đóng vai trò quan trọng ở châu Á.

- Tổ chức ASEAN đã hình thành Cộng đồng ASEAN với ba trụ cột từ cuối năm 2015 gồm: Cộng đồng Chính trị - An ninh (APSC), Cộng đồng Kinh tế (AEC) và Cộng đồng Văn hóa - Xã hội (ASCC). Việc hình thành Cộng đồng ASEAN (31-12-2015)⁽¹⁾ là sự kiện quan trọng làm cho hợp tác nội khối đi vào thực chất hơn. Đây là điều kiện thuận lợi để ASEAN đóng vai trò hạt nhân trong hợp tác giữa ASEAN với các cường quốc. Do cạnh tranh chiến lược với nhau nên các cường quốc đều ủng hộ vai trò của ASEAN trong nỗ lực xây dựng thể chế hợp tác khu vực. Các diễn đàn đã được tổ chức như Diễn đàn khu vực ASEAN (ARF), Hội nghị Bộ trưởng quốc phòng ASEAN mở rộng (ADMM+), Hội nghị thượng đỉnh An ninh châu Á hay còn gọi là Đối thoại Shangri-La, Hội nghị Cấp cao Đông Á (EAE),... là những cơ chế hợp tác được xem là không có diễn đàn nào khác có thể thay thế được ở châu Á - Thái Bình Dương. Điều đó có nghĩa là ASEAN đang đóng vai trò quan trọng trong thúc đẩy hợp tác khu vực, tạo nên đặc điểm quan trọng, là một khối của các nước nhỏ ở châu Á - Thái Bình Dương, góp phần chi phối tiến trình hợp tác khu vực được các nước lớn ủng hộ.

- Đối với Việt Nam, khi đảm đương vai trò Chủ tịch ASEAN, Việt Nam có thêm cơ hội để phát triển, sẽ có điều kiện gia tăng kim ngạch thương mại mở rộng thị trường, thu hút FDI, cải thiện vị trí trong chuỗi giá trị khu vực và toàn cầu, lợi ích cho doanh nghiệp về môi trường kinh doanh, về quy mô tăng năng suất, giảm chi phí. Việt Nam sẽ có thêm cơ hội để đảm bảo môi trường hòa bình, ổn định, duy trì quan hệ tốt hơn với các nước láng giềng trong khu vực, tăng cường quan hệ với các nước lớn, có điều kiện nâng cao vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế.

b. Về thách thức

- Cục diện thế giới ngày nay đang diễn ra theo hướng "đa trung tâm" cũng như gia tăng sự can

dự của các nước lớn đối với các nước vừa và nhỏ, từ đó tạo nên những thách thức trong việc giữ vững độc lập, tự chủ. Trong bối cảnh các nước lớn tìm cách tranh thủ, bành trướng thế lực bằng “sức mạnh mềm” buộc các nước nhỏ lệ thuộc nhiều hơn thông qua các quan hệ kinh tế, thương mại, đầu tư, viện trợ, chuyển giao công nghệ, văn hóa... dẫn tới lệ thuộc về chính trị đặt ra cho các nước vừa và nhỏ một thách thức không nhỏ là làm thế nào để tránh được nguy cơ bị lệ thuộc.

- Trong cuộc cạnh tranh giữa các cường quốc về nhiều mặt, đặt ra cho các nước vừa và nhỏ một thách thức lớn khác là phải làm sao để tạo được thế cân bằng tương đối trong quan hệ với các nước lớn để tránh sự đối đầu giữa các cường quốc.

- Trong cuộc chạy đua vũ trang như hiện nay, các nước vừa và nhỏ buộc phải dành ra nguồn lực nhất định để xây dựng quân đội, củng cố quốc phòng, bảo vệ tổ quốc.

- Những biến động lớn khác về an ninh phi truyền thống cũng đặt ra cho các nước phải đầu tư nghiên cứu tìm cách ứng xử phù hợp.

- Biển Đông luôn là khu vực dậy sóng ở khu vực châu Á - Thái Bình Dương và thế giới, luôn thử thách sự đoàn kết đồng lòng của các thành viên trong khối ASEAN mà trọng trách nằm ở nước đóng vai trò Chủ tịch khối.

- Trong hơn 50 năm hình thành và phát triển, ASEAN đã là một tổ chức khu vực thành công. Các nước thành viên ASEAN đã đúc kết được bài học về đoàn kết, thống nhất, gắn kết nhau để mang lại mẫu số chung về lợi ích. Hiện nay, trước sự biến đổi không ngừng của tình hình mới và sự phát triển của chính ASEAN, các nước thành viên phải giải quyết một câu hỏi là làm sao để tạo được cách thức duy trì sức sống, sức hấp dẫn, động lực của ASEAN trong một chu kỳ

vận động mới? Làm sao để củng cố và duy trì vai trò trung tâm của mình ở khu vực, không chỉ ở châu Á - Thái Bình Dương mà có thể ở phạm vi lớn hơn trong bối cảnh chủ nghĩa dân tộc, xu thế bảo hộ gia tăng, cũng như thích ứng được với tình hình khu vực và thế giới biến động không ngừng?

3. Sự chuẩn bị của Việt Nam khi đảm nhận Chủ tịch ASEAN

Trong gần 25 năm gia nhập ASEAN, Việt Nam luôn là quốc gia thành viên tích cực và có trách nhiệm, có nhiều đóng góp quan trọng đối với quá trình phát triển ASEAN. Năm 2010, khi lần đầu tiên đảm nhận Chủ tịch ASEAN, Việt Nam đã điều phối các hoạt động của ASEAN thành công trên tất cả các lĩnh vực, được các nước thành viên và các đối tác đánh giá cao. Việt Nam luôn là một trong những nước thành viên có tỷ lệ các kế hoạch tổng thể xây dựng cộng đồng ASEAN được thực thi cao nhất, trong đó có nhiều lĩnh vực Việt Nam luôn ở nhóm đi đầu, nhất là thúc đẩy đoàn kết, thống nhất, tăng cường hợp tác chính trị, an ninh, kinh tế^[2].

Năm 2020, Việt Nam lần thứ hai đảm nhận vai trò Chủ tịch ASEAN. Việc đảm nhận vai trò này vừa là trách nhiệm, nghĩa vụ, đồng thời cũng là một cơ hội rất lớn của Việt Nam. Chủ tịch ASEAN phải có trách nhiệm kế thừa, phát huy những gì ASEAN đã đạt được hoặc tiếp nối những gì đang triển khai, hơn nữa, năng lực của Chủ tịch còn ở việc thúc đẩy hợp tác nội khối và nâng cao vị thế ASEAN với bên ngoài. Đây là cơ hội để Việt Nam đóng góp vào công việc chung, vì mục tiêu, lợi ích chung của cả khối, đồng thời cũng là cơ hội nâng cao uy tín của Việt Nam, quảng bá đất nước, con người Việt Nam với thế giới.

Năm 2020 là năm rất đặc biệt của ASEAN và Việt Nam. Đối với ASEAN, đó là tròn 5 năm thành lập Cộng đồng ASEAN, là mốc kiểm điểm

giữa kỳ việc triển khai xây dựng Công đồng ASEAN 2015-2020, hoàn tất triển khai một loạt kế hoạch hành động giữa ASEAN với các đối tác. Đối với Việt Nam, năm 2020 là năm Việt Nam đảm đương vai trò thành viên không thường trực của Hội đồng Bảo an Liên Hợp quốc, cũng là năm tròn 25 năm Việt Nam tham gia ASEAN và hàng loạt các sự kiện kỷ niệm năm tròn, năm chẵn của đất nước như: 130 năm ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh (1890-2020), 90 năm thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam (1930-2020), 75 năm thành lập nước Cộng hòa XHCN Việt Nam (1945-2020), 45 năm giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước (1975-2020) và chuẩn bị cho Đại hội Đảng khóa XIII.

Như vậy, vai trò Chủ tịch ASEAN năm 2020 vừa là cơ hội, vừa là thách thức để Việt Nam thể hiện năng lực và trách nhiệm dẫn dắt của mình, đáp ứng sự tin tưởng, mong đợi của các nước thành viên và đối tác.

Công tác chuẩn bị đảm đương vai trò Chủ tịch ASEAN 2020 của Việt Nam đã được triển khai từ rất sớm. Ngay từ giữa năm 2018, Việt Nam đã hoạch định kế hoạch để đảm đương trách nhiệm này.

- *Về tổ chức*, Thủ tướng Chính phủ đã quyết định thành lập Ủy ban Quốc gia đặc trách vấn đề này và cử Phó Thủ tướng, Bộ trưởng Ngoại giao Phạm Bình Minh làm Chủ tịch. Tháng 12-2018, Việt Nam đã tổ chức lễ ra mắt tổ chức này. Phát biểu tại Lễ ra mắt, Thủ tướng Nguyễn Xuân Phúc nhấn mạnh, Việt Nam luôn xác định ASEAN là ưu tiên hàng đầu, là “hòn đá tảng” trong ngoại giao đa phương. Việt Nam mong muốn tiếp tục đóng góp thực chất hơn nữa vào tiến trình xây dựng và phát triển Cộng đồng ASEAN đoàn kết, có vai trò trung tâm ở khu vực, hướng tới một ASEAN hài hòa, gắn kết, bản sắc, có khả năng thích ứng cao, ngày càng phát triển

thịnh vượng, có vai trò và trách nhiệm trong giải quyết các vấn đề toàn cầu⁽³⁾.

Trong Ủy ban quốc gia ASEAN 2020 có các tiểu ban như: Tiểu ban Nội dung; Tiểu ban Lễ tân; Tiểu ban Vật chất, Hậu cần; Tiểu ban Tuyên truyền, Văn hóa; Tiểu ban An ninh, Y tế và Ban Thư ký ASEAN quốc gia 2020. Các tiểu ban đã triển khai một số cuộc họp để nghiên cứu, phân tích tình hình, quán triệt nhiệm vụ được giao, xây dựng đề cương, đề án tổng thể để trình báo Ủy ban Quốc gia ASEAN 2020.

Ủy ban Quốc gia đã tổ chức Hội nghị các trụ cột Cộng đồng ASEAN, với sự chủ trì của Chủ tịch Ủy ban, Phó Thủ tướng Chính phủ, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Phạm Bình Minh và nhiều bộ trưởng khác có liên quan để bàn thảo, xác định các vấn đề còn tồn tại và phương hướng cụ thể để nâng cao hiệu quả chủ trì, dẫn dắt cộng đồng ASEAN khi Việt Nam làm Chủ tịch.

Việt Nam cũng tham khảo ý kiến giới chuyên gia, nghiên cứu, giới hoạch định chính sách trong, ngoài nước về các sáng kiến thúc đẩy bản sắc và vai trò trung tâm của ASEAN trong khu vực cũng như nhiều nội dung khác.

Đánh giá về sự chuẩn bị đảm đương vai trò Chủ tịch ASEAN 2020, ông Shahrman Lockman, nghiên cứu viên cao cấp thuộc Viện Nghiên cứu chiến lược và quốc tế (ISIS) Malaysia nhận định thẳng thắn rằng, dù ASEAN đã đạt được nhiều sự đồng thuận cao nhưng hành động vẫn chưa quyết liệt. Trong các vấn đề quốc tế hiện nay, ASEAN chưa có nhiều đột phá so với 25 năm trước. ASEAN có nhiều cấu trúc trong khu vực nhưng chưa giải quyết được các vấn đề của khối, chưa dám đứng ra làm vai trò trung gian cho các vấn đề quốc tế hay khu vực, ví dụ căng thẳng Ấn Độ-Pakistan⁽⁴⁾. Từ sự phân tích này, ông Lockman cho rằng, Việt Nam sẽ gặp nhiều khó khăn, thách thức trong năm 2020 khi đảm nhiệm Chủ

tịch ASEAN 2020. Những thách thức chung của khối cũng là những thách thức của Việt Nam.

Cựu Ngoại trưởng Indonesia Marty Natalegawa cho rằng, kể từ khi trở thành thành viên ASEAN, Việt Nam đã đóng vai trò thành viên tích cực, có trách nhiệm và tới nay đã là một thành viên chủ chốt. Trong bối cảnh hiện nay, ASEAN sẽ có nhiều thách thức về kinh tế, xã hội, đặc biệt là các vấn đề về an ninh, địa chính trị,... nhưng ASEAN sẽ cùng nhau giải quyết được những thách thức này và Việt Nam sẽ làm tốt vai trò lãnh đạo để ASEAN vượt qua những thách thức⁽⁵⁾.

Tổng Thư ký ASEAN Lim Jock Hoi nhấn mạnh, thời gian qua Việt Nam đã có những bước tiến vượt bậc và hiện nay đang trở thành một trong những nền kinh tế chủ lực của khối. Ông bày tỏ sự tin tưởng rằng, Việt Nam sẽ đảm đương tốt vị trí Chủ tịch ASEAN trong năm 2020, đồng thời sẽ có đóng góp tích cực giúp thúc đẩy Cộng đồng Kinh tế ASEAN⁽⁶⁾.

Tờ *Bangkok Post* của Thái Lan, số ra ngày 11-6-2019 đã đăng bài viết nhận định rằng, Việt Nam đang đóng vai trò là cường quốc tiềm trung ở châu Á. Với việc lần thứ hai được bầu chọn làm Ủy viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên Hợp quốc, Việt Nam sẽ tiếp tục nâng cao vị thế của ASEAN tại tổ chức đa phương lớn nhất thế giới này. Bài báo cho biết, các quan chức cấp cao Bộ Ngoại giao Việt Nam và Nhật Bản đã tham dự hội thảo về nhiều chủ đề trong quan hệ song phương nhân ngày ASEAN - Nhật Bản. Điều đó cho thấy Nhật Bản đánh giá cao vai trò điều phối của Việt Nam cũng như tầm quan trọng của Việt Nam trong chính sách đối ngoại của Nhật Bản. Các quốc gia khác như Nga, Mỹ, Ấn Độ, Hàn Quốc, Australia và Liên minh châu Âu (EU) đã có kế hoạch hỗ trợ Việt Nam tăng cường an ninh trên biển. Bài báo nhấn mạnh rằng, trong khi Thái Lan đi được nửa chặng đường với tư cách

là Chủ tịch ASEAN 2019, Việt Nam đã hoạch định xong kế hoạch cho năm Chủ tịch sắp tới. Theo đó, Việt Nam sẽ tập trung vào việc xây dựng Cộng đồng ASEAN để gắn kết và tiếp tục thu hẹp khoảng cách giữa các thành viên mới và cũ và đóng vai trò tích cực hơn trong các vấn đề quốc phòng, an ninh cũng như tăng cường sợi dây liên kết ASEAN và Liên Hợp quốc trong các chương trình nghị sự, đặc biệt là trong lĩnh vực phát triển và kết nối bền vững⁽⁷⁾.

Có thể khẳng định rằng, cho đến nay, mọi công việc chuẩn bị đảm nhận trách nhiệm Chủ tịch ASEAN 2020 của Việt Nam đã tương đối hoàn thiện trên tinh thần cẩn trọng, khẩn trương nhằm đạt được kết quả toàn diện với ba thành công lớn như yêu cầu của Thủ tướng Chính phủ: *Một là*, thành công về nội dung, *Hai là*, thành công trong đảm bảo an ninh, an toàn, trọng thị về lễ tân; *Ba là*, thành công trong quảng bá hình ảnh, bản sắc đất nước, con người Việt Nam trong Cộng đồng ASEAN phát triển và thịnh vượng⁽⁸⁾ □

(1) Xem: "*Cộng đồng ASEAN chính thức ra đời*", <https://baoquocte.vn>.

(2) Xem: "*Hướng tới năm Chủ tịch ASEAN 2020*", <https://baoquocte.vn>.

(3) "*52 năm thành lập ASEAN và những đóng góp của Việt Nam*", <http://baoninhthuan.com.vn>.

(4), (5) "*Năm Chủ tịch ASEAN 2020: Thách thức cùng là cơ hội của Việt Nam*"; <https://vov.vn>.

(6) "*Việt Nam sẽ đảm đương tốt vai trò Chủ tịch ASEAN năm 2020*", <http://thanhtra.com.vn>.

(7) "*Báo Thái Lan: Việt Nam sẽ tiếp tục nâng cao vị thế của ASEAN tại Liên Hợp quốc*", <https://www.msn.com>.

(8) "*Năm Chủ tịch ASEAN 2020: Việt Nam cần chuẩn bị gì?*", <https://vtc.vn>.